

небагато. До них можна віднести теорію основної норми Г. Кельзена⁴, концепцію права Харта⁵, концепцію Вишинського, яка панувала в Радянському Союзі з 1938 року та багато в чому продовжує існувати і сьогодні, доктрина природного права та інші.

Таким чином, викладене вище дозволяє коротко сформулювати наш підхід до поставленої вище проблеми застосування іноземного права в міжнародному приватному праві.

Застосування іноземного права має риси інституту загальної частини міжнародного приватного права. В першу чергу, йдеться про наявність відповідного правового регулювання (як мінімум однієї чи декількох норм), яке немовби цементує навколо себе інші питання загальної частини міжнародного приватного права, а також систему колізійних норм та міжнародний цивільний процес в широкому розумінні. Цей інститут має займати місце на початку відповідного нормативного акту з міжнародного приватного права, оскільки від його вирішення залежить решта субпроблем міжнародного приватного права, і, насамперед, питання кваліфікації. Останнє питання є найбільш тісно пов'язаним з питанням застосування іноземного права поряд із питанням адаптації та встановлення змісту норм іноземного права. Розмежування цих та інших проблем міжнародного приватного права з питанням застосування іноземного права і є основним завданням дослідження застосування іноземного права.

Підсумовуючи, наведемо таке визначення поняття застосування іноземного права: застосування іноземного права – це інститут міжнародного приватного права (загальної його частини), який являє собою норми, предметом яких є процес або процедура кваліфікації певних фактичних обставин з іноземним елементом на підставі встановлених норм іноземного права, при необхідності, адаптованих.

¹ Див.: Мережко А.А. Lex mercatoria: теория и принципы транснационального торгового права. – К.: Таксон, 1999. – 416 с.

² Див.: Васильковский Е. Учение о толковании и применении гражданских законов. – Ч. 1.: Цивилистическая методология. – Одесса, Б.г., 1901. – 376 с.; Недбайло П.Е. Применение советских правовых норм. – М.: Госюриздат, 1960. – 511 с.

³ Див., наприклад: Бергель Ж.-Л. Общая теория права / Под общ. ред. В.И. Даниленко; Пер. с фр. – М.: Изд-во дом NOTA BENE, 2000. – 576 с.

⁴ Чистое учение о праве Ганса Кельзена: Сб. переводов. – М.: АН СССР, ИНИОН, 1987. – Вып. 1–2. – 1988.

⁵ Харт Х.Л.А. Концепция права: Скор. пер. – К.: Сфера, 1998. – 236 с.

*Майданик Р.А.,
доцент кафедри цивільного права
юридичного факультету Київського
національного університету
ім. Тараса Шевченка,
кандидат юридичних наук*

ПОНЯТТЯ ТА МЕХАНІЗМ ДОВІРЧИХ ПРАВОВІДНОСИН З ІНОЗЕМНИМ ЕЛЕМЕНТОМ

Законодавство України не можна розглядати поза зв'язком з іншими національними правовими системами і з міжнародним правом. Розвиток міжнародного правового регулювання об'єктивно впливає на регулювання довірчих відносин за допомогою міжнародно-правових актів.

У самому загальному вигляді довірчими відносинами з іноземними елементами визнаються майнові відносини в залежному інтересі, які виникають між суб'єктами права різних держав по здійсненню наданих довірчій особі майнових прав з наступною їх передачею визначеним довірцелю третім особам. Потреба у вдосконаленні правового регулювання відносин з іноземним елементом зростає завдяки тому, що глобалізація і стрімкий технічний прогрес призводять до підвищення мобільності майнових об'єктів, створення нових правових форм здійснення права власності в чужому інтересі, а також до появи нових юридичних невизначеностей. Під останніми традиційно¹ розуміють відносини, в яких іноземний елемент присутній у суб'єктному складі (при виступі іноземного довірчого власника (управителя), установника або вигодонабувача на території країни об'єкту управління або виконання довірчих відносин), в об'єктному складі (наприклад, використання довірчої власності на підприємстві в Україні) або у юридичному факті (наприклад, підтвердження правового титулу на об'єкт довірчих відносин, якщо довірча угода укладалась за кордоном).

Для того, щоб проілюструвати сферу дії, можливості і форми функціонування цієї частини довірчих відносин, доцільно звернутися до прикладів, з якими можна зустрітися на практиці.

Підданий Англії передав громадянину України, який тимчасово працював в цій країні, в довірчу власність (траст) жилий будинок в Лондоні і квартиру в Києві в інтересах двох малолітніх дітей довірчого власника на строк до досягнення ними повноліття. Через 2 місяці після укладення трастового контракту установник траста помер. У зв'язку із закінченням трудового контракту з англійським роботодавцем довірчий власник повернувся в Україну через 6 місяців після смерті установника трасту. У цьому випадку виникає немало суттєвих питань юридичного порядку. По-перше, за відсутності в українському праві інституту трасту необхідно правильно визначити компетентний правопорядок і пов'язані з цим колізійні норми, об'єкт оподаткування на нерухомість, придбану за невідомим для правопорядку України юридичним титулом. По-друге, потребує в'яснення питання, чи буде визнаний правом України і в якій мірі трастовий договір, вчинений на території і за законом Англії, в тому числі після смерті установника трасту?

Інша можлива ситуація пов'язана з внесенням громадянином України до статутного фонду українського товариства з обмеженою відповідальністю майна на умовах номінальної участі в інтересах дійсних інвесторів – іноземних громадян (наприклад, громадян США, Швейцарії та Бельгії). На відміну від права України, правопорядки країн – іноземних учасників українського господарського товариства допускають оформлення корпоративних прав на номінальних учасників, які від свого імені здійснюють право власності на акції або частки виключно в інтересах і за вказівками довірцелів. Залежно від особливостей правового регулювання окремих країн в конструкції номінальної участі використовується інститут довірчої власності або інші форми довірчих відносин. Враховуючи відсутність інституту номінальної участі в українському праві, для інвесторів важливо знати ступінь ризику і ймовірності визнання такої угоди удаваною, що приховує договір комісії. Слід відзначити, що загроза недійсності такої угоди цілком реальна, оскільки українське право не передбачає виникнення титулу власності на корпоративне право на ім'я довірчої особи, яка виступає за дорученням і виключно в інтересах іншої особи.

Наведені приклади довірчих відносин з достатньою очевидністю демонструють зв'язок з правопорядком не одного тільки, а двох і більше держав і системою міждержавних договорів. Отже, мова йде про різноманітні, особливо довірливі відносини “приватноправового характеру”² і “сукупність колізійних (відсильних) норм, які регулюють прикріплення до певної правової системи цивілістичних (включаючи цивільні, сімейні, трудові) правовідносин, ускладнених іноземним елементом (ознаками)”³. Ці відносини є відокремленими від загальної групи цивільно-правових відносин, що обумовлює необхідність їх спеціального регулювання, в першу чергу на рівні національного законодавства⁴.

Міжнародно-правове регулювання довірчих відносин здійснюється за допомогою міжнародно-правових актів. Серед основних міжнародних актів слід назвати Угоду про порядок вирішення спорів, пов'язаних із здійсненням господарської діяльності, підписаної в Києві 20 березня 1992 року, Гаазьку конвенція про право, що застосовується до трастів та їх визнання 1984 р.⁵ та Брюссельську конвенція з питань підсудності та примусового виконання судових рішень з цивільних та торгових спорів 1964 р.⁶ Дві останні наведені конвенції є багатосторонніми міжнародно-правовими актами, які не визнаються частиною українського законодавства, оскільки Україна не ратифікувала ці міжнародні договори.

Механізм міжнародно-правового регулювання довірчих відносин характеризується технікою міжнародних договорів, розробленою у міжнародному праві. Практика міжнародно-правового регулювання, як правило, передбачає не пряме застосування міжнародних норм, а трансформацію їх при використанні у внутрішньому законодавстві. У зв'язку з цим обов'язково видаються спеціальні акти про приведення в дію міжнародного права в системі внутрішнього права шляхом трансформації (перетворення норми міжнародного права в норму права внутрішнього), рецепції (відтворення внутрішнім правом держави норми міжнародного права без змін її змісту) та відсилки (вказівка закону держави на те, що ті чи інші відносини мають регулюватися нормами міжнародного права)⁷.

Вважається, що процес регулювання відносин, ускладнених іноземним елементом, складається з двох взаємопов'язаних стадій: перша – це вирішення колізії права та вибір за допомогою колізійних норм компетентного правопорядку; друга – застосування норм обраного правопорядку.

На кожній з цих стадій виникають специфічні проблеми, які вимагають окремого розгляду. Вже на стадії вибору компетентного правопорядку виникають, перш за все, проблеми, пов'язані із застосуванням колізійних норм, тобто, проблеми саме вибору права, яке повинно застосовуватись. Серед них: проблема кваліфікації, зворотна відсилка та відсилка до права третіх країн, вибір права та обхід закону, множинність колізійних прив'язок та інші⁸.

Проведений аналіз дає можливість дати визначення поняття довірчих відносин з іноземним елементом та механізму їх міжнародно-правового регулювання.

Довірчими відносинами з іноземним елементом слід розуміти засновані на особливій довірі відносини по здійсненню довіреною особою майнових прав в чужому інтересі або у власному інтересі на користь третіх осіб (тобто, в залежному інтересі), “які виникають між суб'єктами права різних держав, тобто виходять за межі юрисдикції однієї країни, норми яких адресовані приватним особам, фізичним або юридичним”⁹.

Міжнародно-правове регулювання довірчих відносин являє собою регламентування за допомогою міжнародних угод держав (багатосторонніх і двосторонніх) та інших міжнародно-правових засобів питань, пов'язаних із вибором за допомогою колізійних норм компетентного правопорядку і застосування норм обраного правопорядку щодо застосування правових форм та здійснення довірчих відносин і захисту суб'єктивних інтересів їх учасників.

¹ Див.: Довгерт А.С. Правовое регулирование международных трудовых отношений: – К., 1992. – 15 с.

² Egawa Hidefumi. Private International Law. – Tokyo, 1990. – 1 p.

³ Международное частное право / Под ред. Г.К. Матвеева. – К., 1985. – 10 с.

⁴ Див.: Кисіль В.І. Міжнародне приватне право: питання кодифікації. – К.: Україна, 2000. – 10 с.

⁵ Див.: <http://www-isdc.unil.ch/Trustconvention.html> (Convention on the Law Applicable to Trusts and on their Recognition, July 1, 1985).

⁶ Див.: Страженецкий В. Брюссельская конвенция по вопросам подсудности и принудительного исполнения судебных решений по гражданским и торговым делам. – ЭЖ-Юрист, 1999. – № 13. – 7 с.

⁷ Див.: Жернаков В. Міжнародний аспект правового регулювання соціально-трудових відносин // Право України. – 2001. – № 4. – 60 с; Миронов Н.В. Советское законодательство и международное право. – М., 1968. – С. 30–31.

⁸ Международное частное право: Учебник / Под ред. Г.К. Дмитриевой. – М.: "Проспект", 2000. – С. 117-118.

⁹ Иссад М. Международное частное право. – М., 1989. – 8 с.

*Михайлів М.О.,
аспірант кафедри цивільного права
та процесу юридичного факультету
Львівського національного університету
ім. Івана Франка*

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗДІЙСНЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ ТЕХНІЧНОЇ ДОПОМОГИ

Процеси економічної інтеграції, які надають нового імпульсу розвитку міжнародних економічних відносин, призвели за останні десятиріччя до поглиблення міжнародного співробітництва у сфері міжнародної технічної допомоги. Для розвитку нашої держави важливе значення має міжнародна економічна, в тому числі технічна допомога. Тому використання досвіду, знань і технологій в сфері міжнародного технічного співробітництва, розвиток нових технологій, приплив технічної та фінансової допомоги сприятиме стабілізації і швидкому розвитку економіки, реформації суспільства.

Інститут міжнародної технічної допомоги на відміну від інших інститутів є явищем новим та фактично мало дослідженим. Щоб належним чином здійснювати відносини в сфері міжнародної технічної допомоги, що сприятиме припливу капіталу та зміцненню економіки, необхідне стабільне національне законодавство в цій сфері.

Джерела правового регулювання міжнародної технічної допомоги можна диференціювати на такі види:

1. Міжнародні джерела:
 - √ міжнародні договори:
 - двосторонні;
 - багатосторонні.
2. Національне законодавство:
 - √ загальне законодавство;
 - √ спеціальне законодавство.

До загального законодавства можна віднести нормативні акти загального характеру, а саме акти, які регулюють не лише відносини в рамках міжнародної технічної допомоги, а й відносини в інших сферах суспільства. На відміну від спеціального законодавства, загальне законодавство регулює лише окремі питання здійснення міжнародної технічної допомоги в Україні.

Важливу роль в регулюванні міжнародної технічної допомоги відіграє, насамперед, цивільне законодавство. Загальні положення цивільного законодавства, що регламентують міжнародну технічну допомогу, містяться в Цивільному кодексі України та інших цивільно-правових законах та підзаконних актах. Одержувачі міжнародної технічної допомоги виступають учасниками цивільного обігу в Україні. Отже норми цивільного права регулюють значну частину суспільних відносин, які виникають під час здійснення міжнародної технічної допомоги.